

Ristsed poeetilisena – ilmunud ajalehes „Eesti Kirik” nr. 18 (16. aprill 2008)

Ristimise tagajärg ehk kuulumine kristlusesse ei tohiks jääda peidetuks – nagu ei tohiks seda olla ka kuulumine mis tahes teistsugusesse konfessiooni või põhimõtteline ilmalikkus. Muidugi on see vaieldav, ent oma veendumuste varjamine on minu arvates alati tõendiks inimese nõrkusest.

Kirjandus võib ses suhtes olla vägagi ambivalentne. Aastal 1962 kirjutas **Ain Kaalep** (1926) luuletuse «Ristsed». See on justkui autobiograafiline, lüürilise mina vallatu pihtimus ajast rohkem kui kolmkümmend aastat tagasi, mil ristiti poisslaps, kellele pandi nimeks Ain. Too Ain on tulevane luuletaja, niisiis peaaegu nagu Ain Kaalep ise. Lugeja leiab selle luuletuse näiteks professor **Karl Muru** koostatud valikust «Sõnarine. Eesti luule antoloogia», 3. köide (Tallinn, 1993, lk 432–433). Samal 1962. aastal arendas **Valter Ojakäär** (1923) oma viisiga Ain Kaalepi luuletusest laulu. Seegi on ilmunud: Valter Ojakäär, «Laule» (Tallinn, 1963, lk 109–114). Laulus on muudetud kõigepealt luuletuse esimest värssi «Kõva kolmkümmend aastat möödas on sest». Helilooja on lubanud vabamat aega – «Oma mitukümmend, nelikümmend, viiskümmend jne». Täiesti teine on aga viimane salm. Võrreldgem!

«Niipalju kui ma asjast sotti sain
nimi pandi mulle ja see oli Ain.
Tuli muusa ka ja ütles: «Jaa!
Ega suurt poeeti temast ju saa,
aga ehk mõni laul tal ei tulegi nii hull –
vaja palju poeete varsti on mul!»

Jäid meelde mulle rist ja mõök ja kell,
sest ristiti mind neil ristsetel.
Tuli pastor ka, tuli kindral ka, tuli
peremees ka/
ja kõik ütlesid: «Jaa! Mis sa teed,
kui siin midagi teha ei saa!»

1960. aastatel oleks laul reaalsest inimesest olnud tõesti kummastav. Luuletuse järgi käisid poeet Aini ristsetel kirikuõpetaja, kindral ja peremees tähenduses «isand, kes vajab käealust». Kõik nad leiavad, et ristitav on mahakantud laps, lootusetu juhtum. Ainsana mõtles teisiti Muusa. Ain Kaalepi värssid on seega ülestunnistus väljavalitusest Muusa poolt, lauluga ristimisest. Ristimine mitte kristlikus mõttes – ehkki kõva kolmkümmend aastat hiljem kaitses Ain Kaalep kristlust juba dogmaatikasse libisedes –, vaid seestumuse poolest.

Valter Ojakäär laulus on see isikulooline aspekt kadunud, asemel tunne, et mis sa paganaga ikka teed! Kas sellest tohib järeldada, et Valter Ojakäär mõtles tookord ateistlikult? Ei, kuigi ta oli ilmselt esimene, kellel on pastor tegelaseks ... estraadilaulus. Kusjuures mitte ükski, vaid koos kindraliga ja mitte kantslis, vaid kodus. Ain Kaalepi luuletuses on Muusa targem kui tema eelkäijad, sest ta päästab inimese ära. Võib-olla seepärast, et ta mõtleb dogmavabalt ja on nõudlik leplikult. Valter Ojakäär laulus pole tark ükski, sest kui ristitav on kadunud hing, siis kus on väljapääs?

Siinkirjutajal on Valter Ojakäär laul meeles alates hetkest, mil **Artur Rinne** seda Eesti Raadios laulma hakkas. Siis võlus meloodia ja muidugi ka Rinne hääl. Ain Kaalepi sõnade teoloogilisest tõlgendamisest mõtlesin ma märksa hiljem ja mitte nendest alustades, vaid nende juurde teiste kaudu jõudes. «Teised» olid **August Sang**, **Hando Runnel** ja **Kalju Lepik**. Ealt noorima arbuja, August Sanga luuletustes ajavahemikul 1956–1969 tuleb väga programmiselt esile vastandus «vaba maailm / dogmaatilise käitumine», kus viimast poolt esindab papp. «Papp kantslit paukus kange keelega» (Laul **O. W. Masingust**, mehest, kes andis eesti keelele õ-tähe, 1962), «Kuulge, papid, naeru

täis on skväärid!/ Õelge, papid, mis on pärispatt!» (Galilei, 1958). Miks nii, selle põhjust tuleb otsida Noor-Eesti läbimurdest 1905. aasta kohal.

August Sanga järgi saadakse luuletajaks mitte Muusa puudutuse järgi, vaid tundliku südame kaudu keset maapealset elu. Kalju Lepiku järgi on luuletaja isik, kes ei tohi olla vait. Ta ei olnud esimene, kes nii tundis; enne teda kinnitasid seda **Gustav Suits** ja nii eriskummaline autor nagu **Juhan Sütiste**.

Kalju Lepikul puudub küll vastav värss, aga tema poeetiline käitumine vaidleb põhimõtteliselt vastu **Mart Rauale**, kes kirjutas: «Vaikuski on vastukaja». Vaikus tähenduses «leppimine sisemise nõutusega» oli Kalju Lepikule võõrastav. Ühenduses Ain Kaalepiga võiks seda mõista järgmiselt: kui Kaalepi järgi otsustab Muusa, millal luuletaja saab sõna, siis Kalju Lepiku järgi peab luuletaja võtma sõna ka siis, kui Muusa käib luisal.

Hando Runnel jääb nende vahele või keskele. Ta ei jää Muusat ootama (mis tähendab, et Luulet tuleb mõnikord ka teha – nii on sündinud ka näiteks Gustav Suitsu luuletus «Tõsta lipp!»), ent ta tunnistab, kuidas luuletajagi võib olla ebakindel. «Kõik ei ole nõnda, nagu näib», nagu kirjutab August Sang (Galilei). Pöördudes uuesti Ain Kaalepi «Ristsete» juurde – isegi kaaleplik Muusa kõhkleb («aga ehk...»), kuid ta ei jää kõhklema. Ees on kindlasti paremad ajad! Nagu teada, vaidles Artur Alliksaar sellele järeldusele otsekohe vastu.

Pärast Teist maailmasõda, teise Nõukogude okupatsiooni aegu ei olnud Ain Kaalepi «Ristsed» Eestis siiski päris esimene kunstiline tekst, mis tunnistab ristsete loomulikkust, kuigi ka koomilisust. Esimene oli Eestis **Oskar Lutsu** «Kevade» kordustrükk 1949. Lutsu vaatekohalt ei ole ristimine vaieldamatult püha toiming, sest sinu nimi võib olla suvaline. Noor-Eesti ajastul mõeldi lutsulikult väga sageli; nimi oli muutlik.

Ain Kaalepil on oluline aga hoopiski see, et ei saa olla muutlik väljavalitus, kuulumine, täpsemalt pühendus, ühele. Isegi kui see üks on Muusa, ei või ta olla «kes iganes» (väljend, mis minu arvates märgib moraali allakäiku). Ammu enne Lutsu kirjutas sellest **Arthur Rimbaud** (1854–1891), kelle luuletuse «Ma Bohème» (esmatrükk 1889) tõlkis eesti keelde **Johannes Semper**.

Eristaksin seega ristimist kui konfessionaalset obligatoorsust tema edasiandmisest kunstis. Kohusetäitmisena võib esimene olla väga isiklik, kuigi ta ei saa jääda selleks tagajärgede poolest. Teine võib olla, nagu eespool näidatud, vallatugi. Nihilism erinevalt muust seisneb selles, et tema «kuulutajatele» pole püha miski. Sellega ei tohi kunagi leppida.

Peeter Olesk